

2 Družbenogeografski oris slovenske Istre

Miha Koderman

*Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije,
Titov trg 5, SI-6000 Koper, Slovenija
miha.koderman@fhs.upr.si*

Branka Razpet

*Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije,
Titov trg 5, SI-6000 Koper, Slovenija
branka.razpet@fhs.upr.si*

Mojca Poklar

*Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije,
Titov trg 5, SI-6000 Koper, Slovenija
mojca.poklar@fhs.upr.si*

1 Uvod

Za območje slovenske Istre je značilen pester prebivalstveni razvoj, še posebej od konca druge svetovne vojne naprej, ki se odraža v raznoliki narodnostni sestavi prebivalstva, obsežnih selitvenih tokovih ter zgostitvah prebivalstva v glavnih urbanih središčih in njihovi neposredni bližini, ki jo je zajel proces suburbanizacije. Na teh območjih je število prebivalcev zaradi naglega gospodarskega razvoja in priseljevanja v drugi polovici 20. stoletja močno naraslo, v podeželskih naseljih bolj odmaknjenega zaledja pa smo bili vse do nedavnega priča odseljevanju prebivalstva. Podobno izrazite so bile spremembe tudi v pokrajinski podobi slovenske Istre, ki se je zlasti v bližini urbanih središč v zadnjih osemdesetih letih močno preoblikovala in funkcijsko preobrazila za potrebe različnih gospodarskih dejavnosti. Tradicionalne panoge, kot so kmetijstvo, solinarstvo in ribolov, so v večji oziroma manjši meri postopoma zamenjale industrijske, kasneje pa predvsem storitvene dejavnosti, ki so vezane na pristaniške in logistične storitve, turizem in gostinstvo, bančništvo in zavarovalništvo ter tudi znanost in izobraževanje.

2 Prebivalstveni razvoj

Prebivalstveni razvoj slovenskega dela Istre bi lahko po mnenju Jakoša (1990) v grobem razdelili v tri obdobja. Prvo zaznamuje razmeroma hiter porast števila prebivalcev v obdobju med letoma 1869 in 1910. V tem času se je število prebivalcev obravnavanega območja povečalo za več kot 42 %, medtem ko je povprečen porast za območje Slovenije znašal le 17 %. V medvojnem obdobju, ko je bilo območje priključeno h Kraljevini Italiji in v katerem je bil opravljen le en popis prebivalstva (leta 1931), se je število prebivalcev znižalo, podoben trend se je nadaljeval tudi po zaključku druge svetovne vojne, ko je bilo območje slovenske Istre med letoma 1945 in 1954 del cone B Svobodnega tržaškega ozemlja pod jugoslovansko vojaško upravo. Kot ugotavlja Jakoš (1990), je leta 1953 na tem območju živelo skoraj 14.000 manj prebivalcev kot leta 1910. Po letu 1954 se prične tretje obdobje, ki ga ponovno zaznamuje obdobje nagle rasti števila prebivalcev. V tem času je bila rast slednjega ves čas večja od slovenskega povprečja, pri čemer je med letoma 1961 in 1991 število prebivalcev poraslo približno za deset tisoč vsakih deset let.

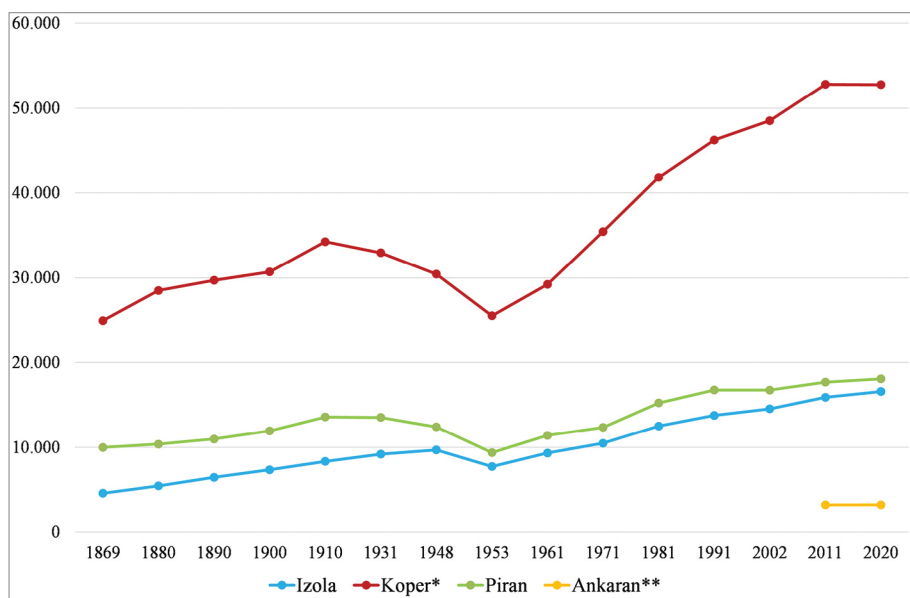
Prav dogajanje v drugem, medvojnem obdobju, zlasti med letoma 1945 in 1957, je pomembno zaznamovalo spremembe v prebivalstveni sestavi. Večina italijansko govorečega prebivalstva, ki je živelo v mestih, se je z območja današnjega dela slovenske in tudi hrvaške Istre tako prostovoljno kot pod prisilo izselila v Italijo; obdobje je poznano kot »istrski eksodus« (Hrobat Virloget 2019; Kalc 2019). Izpraznjena obalna mesta so v velikem številu naselili najprej Slovenci iz drugih delov Primorske in iz notranje Slovenije, kasneje pa tudi prebivalci drugih republik nekdanje Jugoslavije. Slovenska Istra (predvsem njen obalni del) je tako danes izrazito večkulturno okolje z nadpovprečno velikim deležem neslovenskega prebivalstva. Delež avtohtonih prebivalcev z italijanskim maternim jezikom, ki imajo sicer relativno visoko stopnjo narodnostnih pravic, zagotovljenih z Ustavo Republike Slovenije, je ob popisu leta 2002 znašal le nekaj odstotkov, višji je bil delež hrvaškega, srbskega, bošnjaškega in narodnostno neopredeljenega prebivalstva (Senegačnik 2012).

Ozemlje občin Ankaran, Izola, Koper in Piran tako sodi med tista območja v Sloveniji, kjer je narodnostna sestava prebivalstva najpestrejša, procesi njenega spreminjanja pa so še vedno zaznavni. Narodnostno pestrost na tem območju pogojujeta po mnenju Repoluska (1990) dva pojavi v sestavi in razvoju prebivalstva: (1) prisotnost italijanskega prebivalstva, ki je avtohtono na zahodnem delu vseh občin; (2) številno prebivalstvo,

priseljeno iz drugih republik nekdanje Jugoslavije zaradi hitrega razvoja prometa, industrije in turizma. Podobno ugotavlja Klemenčič (1990), ki trdi, da nikjer v Sloveniji ne najdemo podobnega območja, kot je koprsko, ki bi v dobrih štiridesetih letih po drugi svetovni vojni doživelo tako močne spremembe v svoji regionalni preobrazbi, pa naj si bo to v celostnem izgledu pokrajine kot tudi v socialnem in gospodarskem smislu. To območje, ki je imelo pred drugo svetovno vojno vlogo slabo razvitega širšega tržaškega zaledja, se je z nastankom državne meje med Jugoslavijo in Italijo po drugi svetovni vojni preobrazilo v tipično obmejno območje ob odprti meji ter morju, z velikimi možnostmi nadaljnje gospodarske preobrazbe in razvoja (Klemenčič 1990).

Gibanje prebivalstva slovenske Istre je grafično prikazano na sliki 1. Ob njej je potrebno najprej predstaviti nekatere metodološke posebnosti: podatki prvega popisa po drugi svetovni vojni, ki je bil izveden 15. marca 1948, se nanašajo na tedanje ozemlje Slovenije, ki ni vključevalo obravnavanega dela slovenske Istre (dela cone B takratnega Svobodnega tržaškega ozemlja) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.a). Predpostavljamo lahko, da so bili navedeni podatki za leto 1948 pridobljeni na podlagi ocen oziroma preračunov šele naknadno – najverjetneje po letu 1954, zaradi česar je njihova zanesljivost vprašljiva. Poleg tega so bili podatki popisa v letu 1953 za obravnavano območje zbrani po stanju na dan 25. aprila 1956, ko je bila opravljena registracija prebivalstva na tem območju, prikazani pa so po upravni razdelitvi, veljavni 30. junija 1958, saj je bilo to območje ob popisu leta 1953 še del cone B takratnega Svobodnega tržaškega ozemlja (Statistični urad Republike Slovenije b. l.b).

Dodati je treba tudi metodološko pojasnilo glede občine Ankaran. Slednja je bila ustanovljena leta 2011 z odločbo Ustavnega sodišča Republike Slovenije, s katero je bilo tudi določeno, da bodo prve volitve v občini Ankaran izvedene ob rednih lokalnih volitvah leta 2014. Po Zakonu o lokalni samoupravi se občina osnuje in začne opravljati naloge s prvim dnev proračunskega leta, ki sledi letu, v katerem so bile izvedene volitve. V tem primeru je bil to 1. januar 2015, ko je tudi Statistični urad Republike Slovenije pričel ločeno spremljati vse statistične podatke za občino Ankaran (Regionalni razvojni center Koper b. l.). Podatki o številu prebivalcev v občini Koper tako do leta 2015 vsebujejo tudi podatke za naselje Ankaran, ki se je z začetkom tega leta zaživelo kot samostojna občina Ankaran.

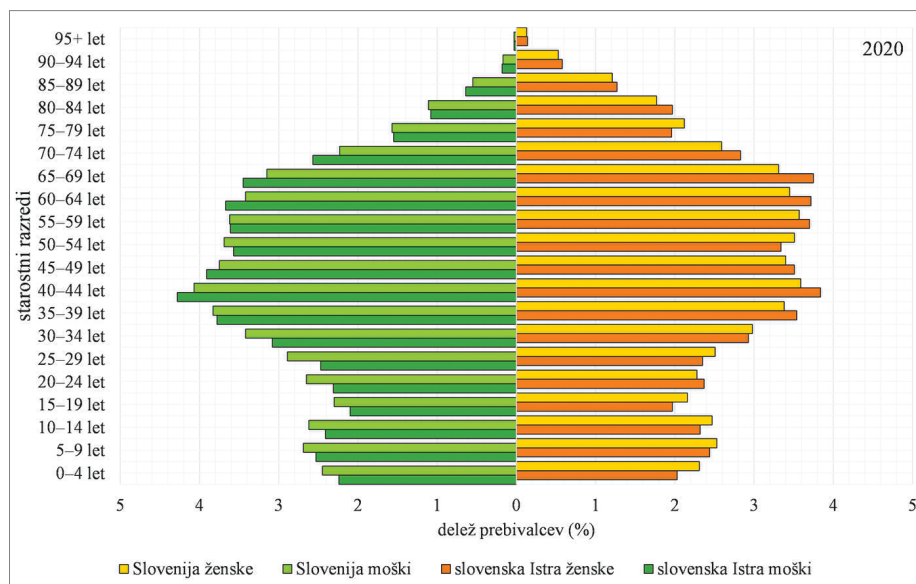
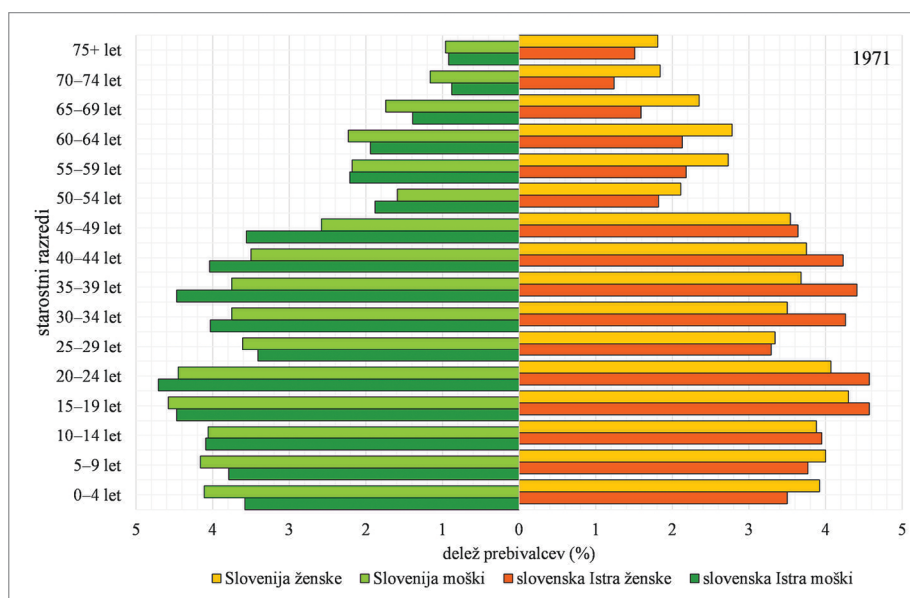
Slika 1: Število prebivalcev v občinah slovenske Istre med letoma 1869 in 2020 (vir: viri podatkov: Jakoš 1990; Orožen Adamič, Perko in Kladnik 1995; Statistični urad Republike Slovenije b. l.c; b. l.č; b. l.d; b. l.f; b. l.g; b. l.h; b. l.i).

*Podatki za mestno občino Koper do leta 2015 vsebujejo tudi podatke za naselje Ankaran, ki je z začetkom navedenega leta uradno zaživel kot samostojna občina.

** Podatki za občino Ankaran so prikazani od leta 2015 do leta 2020.

Kot je razvidno s slike 1, se je število prebivalcev med letoma 1953 (oziroma 1956) in 2020 v vseh treh občinah, ki so obstajale v tem obdobju, skoraj podvojilo. V občini Piran se je število prebivalcev povečalo za 114 % (z 9.385 v letu 1953 na 18.079 v letu 2020), sledili sta mestna občina Koper s 106-odstotnim povečanjem (s 25.530 v letu 1953 na 52.773 v letu 2020) in občina Izola, kjer je rast znašala 92 % (s 7.750 v letu 1953 na 16.589 v letu 2020). Podatki za občino Ankaran na sliki 1 se nanašajo na obdobje med letoma 2015 in 2020, v tem obdobju pa pomembnejša rast ni bila zabeležena.

Za primerjavo starostne in spolne sestave prebivalstva v slovenski Istri in Sloveniji smo izdelali dve prebivalstveni piramidi – prvo za leto 1971 in drugo za leto 2020 (slika 2). Razvidno je, da je bil leta 1971 v slovenski Istri delež moškega prebivalstva v starostnih skupinah 0–4 let, 5–9 let, 15–19 let, 25–29 let ter nad 60 let nekoliko nižji od slovenskega

Slika 2: Prebivalstveni piramidi slovenske Istre in Slovenije za leti 1971 in 2020
(vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.d; b. l.e; b. l.i)

povprečja. Delež ženskega prebivalstva je bil istega leta prav tako nižji od slovenskega povprečja v starostnih skupinah 0–4 let, 5–9 let, 25–29 let ter v starostnih skupinah nad 50. letom starosti. Delež prebivalstva obeh spolov je bil v obravnavanem območju višji od slovenskega povprečja v starostnih skupinah 10–14 let, 20–24 let, 30–34 let, 35–39 let, 40–44 let in 45–49 let, dodatno je bil delež žensk v slovenski Istri višji še v starostni skupini 15–19 let, delež moških pa v starostnih skupinah 50–54 let in 55–59 let. Prebivalstvena piramida za leto 1971 ima z izjemo nekaterih odstopanj še obliko piramide, vendar delež mladega prebivalstva (starostne skupine od 0 do vključno 14 let) ni tako izrazit. Podatki iz popisa v letu 1971 podrobneje ne razčlenjujejo starostnih razredov nad 75. letom, zaradi česar imata razreda 70–74 let in nad 75 let skoraj enake deleže prebivalstva. Pri podatkih za leto 2020 je razredov v najvišjih starostnih obdobjih več, zato se vrha starostnih piramid tudi razlikujeta.

Leta 2020 je bilo stanje starostne sestave prebivalstva precej drugačno. Že na prvi pogled je opazna razlika v obliki starostne piramide pri vseh razredih, pri čemer so starostne skupine spodnjega dela piramide, ki predstavljajo mlado prebivalstvo, bistveno manjše (za okvirno odstotek in pol na skupino), pri starostnih skupinah od 35. do 69. leta starosti pa opazimo precejšen porast, ki nakazuje, da se je prebivalstvo tako v slovenski Istri kot tudi na državni ravni močno postaralo. Podrobnejši pregled nam razkrije, da je bil delež prebivalstva obeh spolov v slovenski Istri nižji od slovenskega povprečja v starostnih skupinah 0–4 let, 5–9 let, 10–14 let, 15–19 let, 25–29 let, 30–34 let, 50–54 let in 75–79 let. Delež moškega prebivalstva je bil nižji še v starostnih skupinah 20–24 let, 35–39 let, 55–59 let in 80–84 let, s slovenskim povprečjem pa je bil tega leta izenačen delež moških v starostnih skupinah nad 95 let. Delež prebivalstva obeh spolov je bil višji od slovenskega povprečja v starostnih skupinah 40–44 let, 45–49 let, 60–64 let, 65–69 let, 70–74 let, 85–89 let in 90–94 let. V starostnih skupinah 20–24 let, 35–39 let, 55–59 let, 80–84 let ter nad 95 let je bil delež žensk v slovenski Istri nad slovenskim povprečjem.

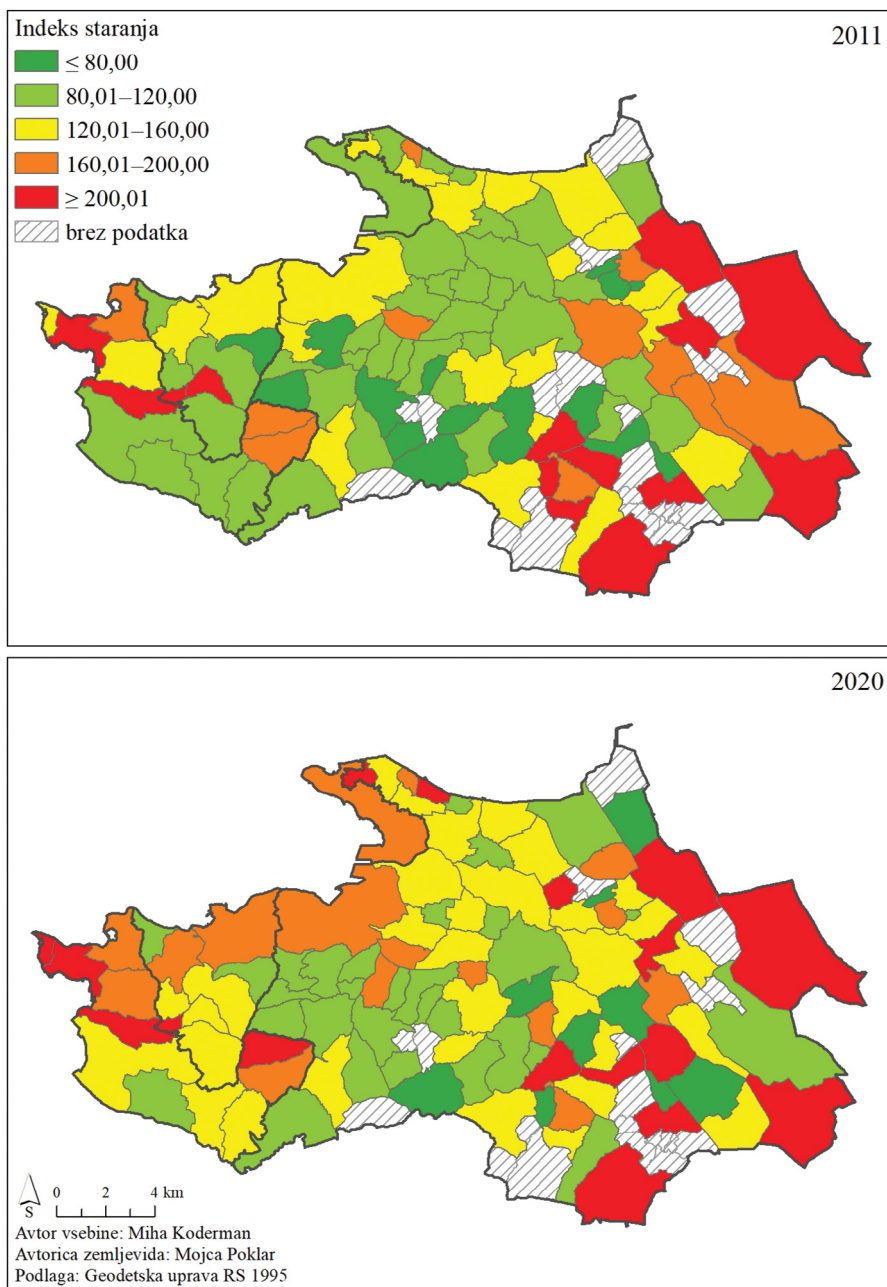
2.1 Indeks staranja in povprečna starost prebivalcev

Proces staranja prebivalstva v slovenski Istri podrobneje razčlenjujemo po naseljih, za katera prikazujemo vrednosti indeksa staranja in povprečne starosti. O procesu staranja prebivalstva govorimo, ko se med prebivalstvom povečuje delež starejših, kar je v razvitem svetu predvsem posledica splošnega napredka na gospodarskem, socialnem in zdravstvenem

področju. Demografi ta proces pojasnjujejo na različne načine, med poglavitne dejavnike za staranje prebivalstva pa uvrščajo predvsem tri: zmanjšanje rodnosti, podaljševanje življenjske dobe in selitve prebivalstva. O tipu starega prebivalstva tako govorimo takrat, ko je delež oseb v starosti 65 let in več med 8 in 12 %, če pa njihov delež presega 12 %, govorimo o tipu izrazito starega prebivalstva (Horvat 2017). Malačič (2006) je v začetku tega stoletja ugotavljal, da bi bilo glede na trende staranja, ki se nakazujejo v posameznih državah, potrebno uvesti celo pojem zelo starega in pretirano starega prebivalstva. Pri tem Slovenija ni nobena izjema, saj se je med letoma 2002 in 2020 delež prebivalstva, starega 65 let in več, v Sloveniji povečal z okoli 15 na preko 20 %. Hkrati se povečuje tudi povprečna starost prebivalstva, ki se je v Sloveniji med letoma 2002 in 2020 zvišala z 39,0 na 43,5 leta (Statistični urad Republike Slovenije b. l.j).

Na območju slovenske Istre so prisotni sorodni trendi staranja prebivalstva. Indeks staranja, ki predstavlja razmerje med številom prebivalcev, starih 65 let ali več, in številom prebivalcev, mlajših od 15 let (Razpotnik b. l.b), je med letoma 2011 in 2020 v štirih obalnih občinah narasel s 132,1 na 169,7. Rast indeksa staranja na državni ravni je bila v enakem obdobju počasnejša, saj se je le-ta zvišal s 116,5 na 134,3. Podrobnejša primerjalna analiza indeksa staranja za naselja slovenske Istre v omenjenem obdobju je pokazala, da se je ta kazalnik zvišal v 65 naseljih (63,7 %) od skupno 102 naselij, za katera so dostopni podatki o njihovem prebivalstvu v letu 2011 ali 2020, medtem ko je znižanje indeksa staranja značilno za 33 naselij (32,3 %). Indeksi staranja za naselja v letih 2011 in 2020 so prikazani na sliki 3, kjer so podatki razvrščeni v pet razredov z dodatnim razredom, ki prikazuje naselja, za katera podatki niso dostopni. Slednji je prikazan kot razred »brez podatka«.

Leta 2011 je bilo v razred z najnižjim indeksom staranja uvrščenih 14,7 % naselij, od katerih velja izpostaviti naselji Lukini in Popetre, katerih indeks je bil najnižji (33,3 in 34,6). Največ naselij (44 oziroma 39,2 %) je izkazovalo indeks staranja med 80 in 120, pri čemer je 24 naselij izkazovalo relativno mlado prebivalstvo z indeksom, enakim ali nižjim od 100. Večina mladega prebivalstva je zgoščena v suburbanizirani okolici mestnih naselij (Pelc 2015). V preostale tri razrede, ki predstavljajo naselja z več starejšega kot mlajšega prebivalstva, je uvrščenih 47 naselij (46,1 %), od tega kar 14 naselij (13,7 %) z indeksom staranja nad 200 indeksnih točk. V največji meri se več starejšega prebivalstva pojavlja v mestnih naseljih (Koper, Izola, Piran, Portorož) ter naseljih v podeželskem zaledju

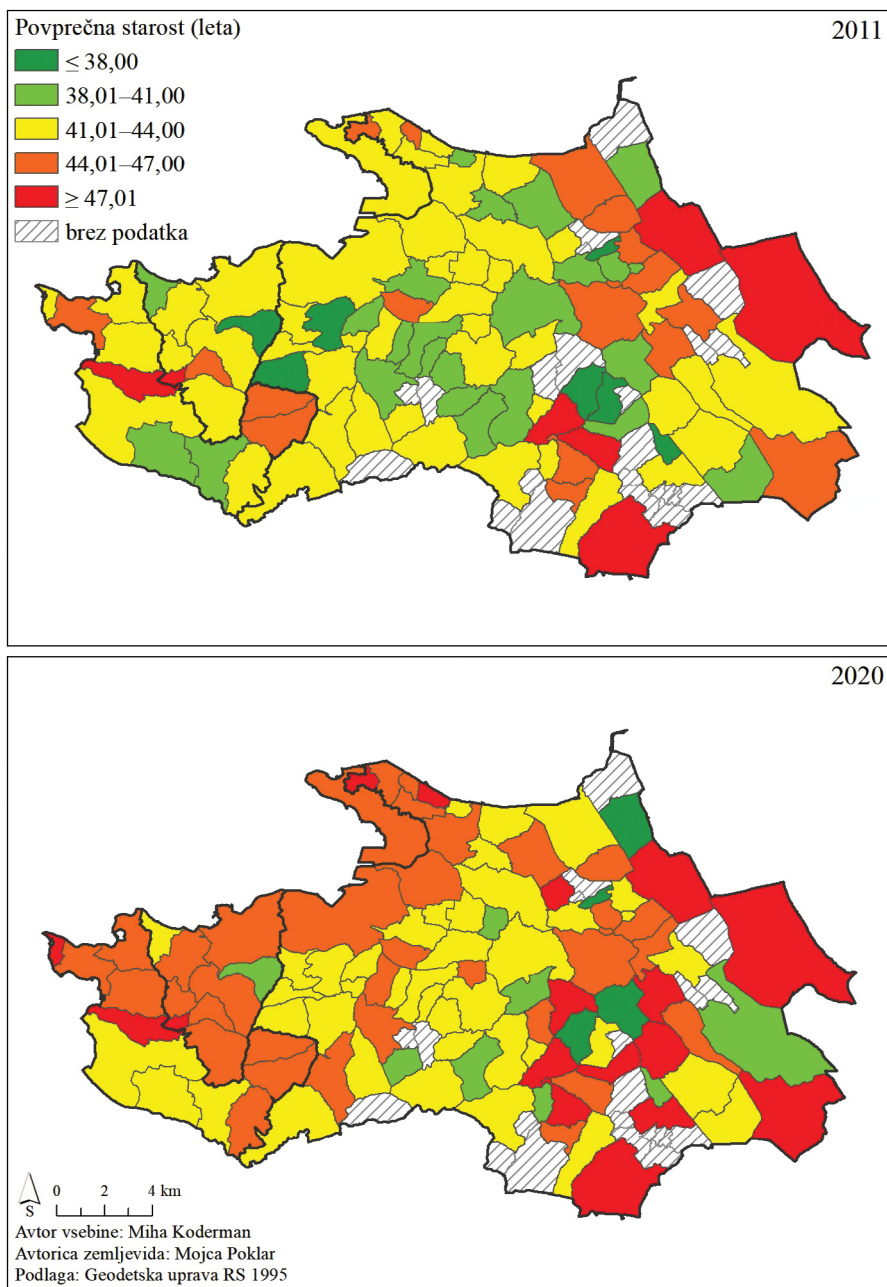
Slika 3: Indeks staranja v naseljih slovenske Istre v letih 2011 in 2020
(vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.j)

mestne občine Koper (Koromači-Boškini, Črnotiče, Podgorje, Rakitovec, Pregara, Podpeč, Trebeše, Gradin) ter občine Izole (Cetore, Nožed).

Leta 2020 je bilo le 8,6 % naselij uvrščenih v razred z najnižjim indeksom staranja. Med njimi sta imeli najnižji indeks staranja naselji Popetre in Gračišče (40 in 40,1). Zmanjšalo se je tudi število naselij znotraj drugega razreda (32 % vseh naselij), ki je bil v letu 2011 najštevilčnejši, medtem ko se je število naselij z indeksom staranja nad 120 povečalo na skupno 62,5 % vseh naselij. Povečal se je tudi delež naselij z indeksom, višjim od 200, ki je v letu 2020 znašal 16,3 %, pri čemer se je pri dobri tretjini omenjenih naselij indeks staranja povišal za kot 100 indeksnih točk. Gre za naselja v južnih zalednih območjih mestne občine Koper ter naselji Barizoni in Premančan na Miljskem polotoku.

Podobno sliko kažejo tudi podatki povprečne starosti prebivalcev, ki predstavlja tehtano aritmetično sredino starosti določene skupine prebivalstva (Razpotnik 2021b). V naseljih štirih obalnih občin je bila leta 2011 povprečna starost 42,8 leta, do leta 2020 pa se je povzpela na 45,3 leta. V primerjavi s Slovenijo, kjer je bila povprečna starost v letu 2011 41,7, leta 2020 pa 43,5 leta, lahko opazimo, da je povprečna starost prebivalcev obravnavanega območja nad slovenskim povprečjem. Prebivalstvo se je v tem obdobju kljub povečevanju števila zelo hitro staralo. Povprečna starost po naseljih za leti 2011 in 2020 je prikazana na sliki 4, in sicer v petih razredih. Ker podatki za 23 naselij leta 2011 in 21 naselij leta 2020 niso dostopni, so ti prikazani v dodatnem razredu »brez podatka« in izvzeti iz nadaljnjih analiz.

Leta 2011 je 43,1 % naselij izkazovalo nižjo povprečno starost od slovenskega povprečja (41,7 let). V prvem razredu z zelo mladim prebivalstvom je bilo 7 naselij (6,9 %), med katerimi je imelo najnižjo povprečno starost naselje Krnica (35,1 let). V drugem razredu (38,01–41,00 leta) je bilo 24 naselij oziroma 23,5 %. Naselja s povprečno starostjo pod slovenskim povprečjem so v veliki meri v notranjosti slovenske Istre. Največ naselij (46,1 %) je bilo uvrščenih v tretji razred (41,01–44,00 leta), ki se uje ma s povprečno starostjo obravnavanega območja in v Sloveniji. V veliki meri gre za naselja v obalnem delu slovenske Istre, nekaj pa jih najdemo tudi v neposrednem zaledju Izole in Kopra. V četrti in peti razred, ki prikazujeta naselja z nadpovprečno starostjo prebivalstva na obravnavanem območju, je bilo uvrščenih skupno 23,5 % naselij, od tega 16,7 % v četrti razred in 6,8 % v peti razred, s povprečnimi starostmi krepko nad slovenskim povprečjem. Naselja, ki so leta 2011 izkazovala višjo povprečno sta-

Slika 4: Povprečna starost prebivalcev v naseljih slovenske Istre v letih 2011 in 2020 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.j)

rost, se pojavljajo na območju pod Kraškim robom, v jugovzhodnem delu mestne občine Koper ter v obalnem delu občine Piran (Portorož in Seča). Naselji z najvišjo povprečno starostjo sta bili Črnotiče in Podgorje, s povprečno starostjo 50,2 leta.

Leta 2020 so bila v prvem razredu (pod 38 let) le še štiri naselja oziroma 3,8 % vseh naselij. Najnižjo povprečno starost prebivalcev je imel Kastelec, ki je eno izmed 16 naselij, kjer se je povprečna starost prebivalstva od leta 2011 znižala. Prav tako se je znižalo število naselij v drugem razredu (38,01–41,00), in sicer s 24 leta 2011 na osem v letu 2020. Naselij z mlajšim prebivalstvom od slovenskega povprečja je bilo tako le še 11,5 % in so se pojavljala razpršeno v notranjosti mestne občine Koper, v Izoli pa v ta razred spada še naselje Baredi.

V letu 2020 je bil najobsežnejši ponovno tretji razred (41,01–44,00), vendar se je število naselij, ki so bila uvrščena vanj, znižalo, predvsem na račun zvišanja števila naselij, ki so se uvrstila v četrti in peti razred, ki sta v letu 2020 skupno vključevala kar 49 % vseh naselij (slika 4). Naselja v obalnem pasu so večinoma razvrščena v četrti razred, s povprečno starostjo nad slovenskim povprečjem, medtem ko se naselja z izjemno visoko povprečno starostjo razpršeno pojavljajo predvsem na vzhodnem in južnem obrobju ter v notranjosti mestne občine Koper. Gre za naselja Črnotiče (52,7 leta), Pregara (51,3 leta), Podgorje (50,7 leta) itn. Nekaj naselij z izjemno visoko povprečno starostjo najdemo tudi v ožjem obalnem pasu (Piran, Seča), medtem ko ima najstarejše prebivalstvo naselje Nožed v občini Izola (52,8 leta).

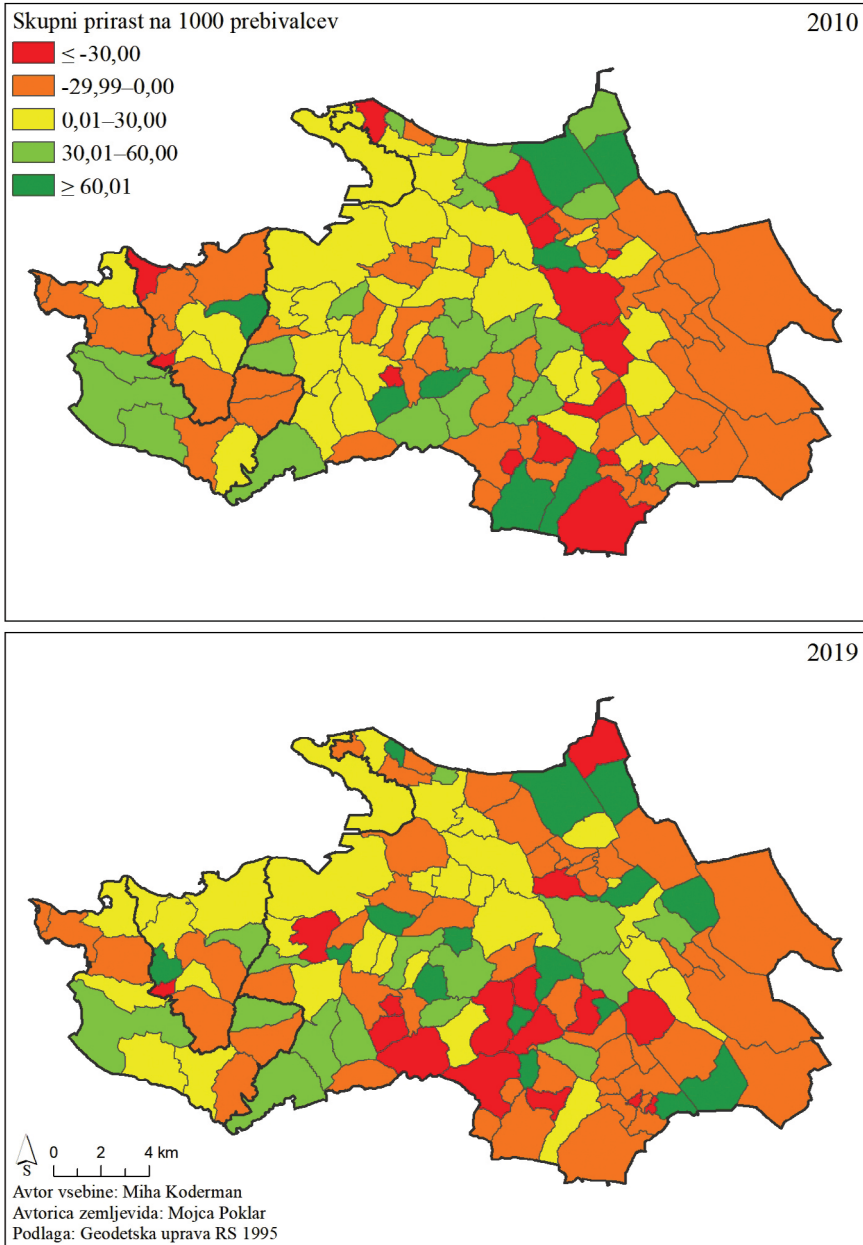
2.2 Skupni prirast na 1.000 prebivalcev

Skupni prirast na 1.000 prebivalcev predstavlja razmerje med skupnim prirastom v koledarskem letu in številom prebivalstva sredi istega leta na določenem območju, pomnoženo s 1.000 (Razpotnik 2021a). V naseljih štirih obalnih občin je bil skupni prirast leta 2010 15,04, v letu 2019 pa 22,86; v obeh obravnavanih letih je bil nad vrednostjo skupnega prirasta za celotno Slovenijo (2,6 v letu 2010 in 7,2 v letu 2019) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.k). Skupni prirast po naseljih za leti 2010 in 2019 (podatki za leto 2020 v času raziskave še niso bili dostopni) prikazuje slika 5. Skupni prirast je prikazan v petih razredih, med katerimi prva dva označujeta negativni, naslednji trije pa pozitivni skupni prirast.

V letu 2010 je 42 naselij (33,6 %) izkazovalo negativni skupni prirast, izmed katerih se je 14 naselij uvrstilo v prvi razred z najnižjimi vrednostmi skupnega prirasta (–250–30,00). Ta naselja se v največji meri

pojavljajo v zaledju mestne občine Koper, na območju pod Kraškim robom ter na južnem obrobju občine (Pregara, Sokoliči, Sirči, Belvedur), nekatera pa najdemo tudi bližje obalnemu pasu (Dobrava, Kolomban). Naselji z najnižjim skupnim prirastom sta Sokoliči in Belvedur (-250,00), kjer je le-ta v celoti posledica negativnega selitvenega prirasta. V drugi razred so uvrščena tako naselja z manjšim negativnim skupnim prirastom (-29,99-0) in tista, kjer je bil skupni prirast enak 0. V prvo skupino spada 28 naselij, ki se pojavljajo tako v obalnem delu (Piran, Portorož, Izola, Jagodje) kot tudi v notranjosti občin (Padna, Nova vas nad Dragonjo, Srgaši, Truške, Tuljaki), v drugo skupino pa se uvršča 21 naselij, ki so zgoščena v jugovzhodnem delu mestne občine Koper. Pozitivni skupni prirast je leta 2010 izkazovala slaba polovica vseh naselij (62 naselij oziroma 49,6 %). Naselja, uvrščena v tretji razred (0,01-30,00), so se pojavljala v obalnem pasu (Koper, Ankaran, Strunjan) ter v njegovem neposrednem zaledju (Šared, Cetore, Gažon, Šalara, Pobegi, Bertoki, Hrvatini, Spodnje Škofije itn.). Teh naselij je bilo 32. V četrtem razredu, ki vključuje naselja s skupnim prirastom med 30,01 in 60,00, je bilo 21 naselij (16,8 %). Najdemo jih razpršene po celotnem območju slovenske Istre, z nekaterimi zgostitvami v občini Piran (Seča, Parecag, Sečovlje) in osrednjem (Marezige, Montinjan, Lopar, Boršt itn.) ter severnem delu mestne občine Koper (Zgornje Škofije, Plavje, Elerji). Na skrajnem severnem (Osp, Kastelec) in južnem (Abitanti, Brezovica pri Gradinu) obrobju mestne občine Koper so naselja, ki so v letu 2010 izkazovala največji skupni prirast in so bila uvrščena v razred »nad 60,01«. V omenjenem razredu je bilo skupno devet naselij (7,2 %), ki so z izjemo naselja Baredi vsa pripadala mestni občini Koper. Njihove vrednosti so bile v razponu od 83,33 (Pisari) do 176,47 (Brezovica pri Gradinu) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.l; b. l.n; b. l.p).

Leta 2019 je bil razpon vrednosti skupnega prirasta za naselja slovenske Istre večji. Naselje z najnižjim skupnim prirastom je bilo naselje Olike (-600,00), vrednost kazalnika pa je močno pogojena z majhnim številom prebivalstva v naselju, zato je prikazano stanje nekoliko zavajajoče. Naselje Olike je še s 15 drugimi naselji spadalo v prvi razred, z vrednostmi skupnega prirasta pod -30,00. Ta naselja v večini najdemo na južnem obrobju ter deloma v osrednjem delu mestne občine Koper. V mestni občini Koper velja izpostaviti naselje Socerb, ki je v letu 2010 izkazovalo pozitiven skupni prirast (52,63), medtem ko je do leta 2019 ta močno upadel in dosegel vrednost -129,03. V letu 2019 je bil najštevilčnejši drugi ra-

Slika 5: Skupni prirast na 1.000 prebivalcev v naseljih slovenske Istre v letih 2010 in 2019 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.l; b. l.m; b. l.n; b. l.o; b. l.p; b. l.r)

zred (-29,99–0) z 48 naselji, ki so bila v veliki meri ista kot tista iz leta 2010. Nekaj večjih sprememb lahko opazimo v najvišjih razredih, torej tistih s pozitivnim in z visoko pozitivnim skupnim prirastom. Tu predvsem izstopa zadnji razred, »nad 60,01«, v katerega se je v letu 2019 uvrstilo 12,8 % vseh naselij, poleg tega pa so tudi vrednosti skupnega prirasta višje. Naselje z najvišjim skupnim prirastom je bilo tako naselje Galantiči (454,55). Ostala naselja, ki izkazujejo višji pozitivni skupni prirast, se pojavljajo predvsem v (neposrednem) zaledju mestnih naselij, kar bi lahko pripisali že predhodno omenjenemu pojavu odseljevanja mladih v suburbanizirano okolico mest (Pelc 2015). Z izjemo mestnega naselja Piran so vsa mestna naselja v letu 2019 izkazovala pozitiven skupni prirast (Statistični urad Republike Slovenije b. l.m; b. l.o; b. l.r).

3 Naselja in poselitev

Razvoj naselij se spreminja skozi čas in je odvisen od širših družbeno-ekonomskih razmer. V razvoju posameznega naselja so obdobja širjenja in krčenja, vsako pa na naselju pusti svoj odtis. Podoba naselij je tako, kot ugotavlja Požeseva (1991), odraz večstoletnega razvoja, kjer vsako novo obdobje, demografska sprememba, gospodarska rast ali nazadovanje ali nove tehnike v gradnji puščajo sledi v podobi zgradb in obliki naselja. Na lego naselja, potek prometnic in razporeditev objektov vplivajo tudi naravne razmere. Pomembni so površje, mikropodnebni vzorci, potek in značaj vodotokov ter lega in obseg rodovitnih površin. Vpliv na oblikovanje naselij ima prav tako kulturno okolje, ki je zlasti v preteklosti prispevalo k oblikovanju regionalnih tipov arhitekture, danes pa se od njih ((pre)pogosto) odstopa. V tem pogledu so naselja slovenske Istre, pa tudi naselja drugih obsredozemskih pokrajin, ohranila relativno enotno sestavo, v kateri se odraža sredozemski oziroma romanski vpliv: naselja so praviloma gručasta (slika 6) in močno strnjena, zanje je značilen primorski tip hiše, katerega gradbeni material je bil vedno kamen. Senegačnik ugotavlja (2012), da se nikjer v Sloveniji elementi tradicionalne arhitekture (hiše, pokrite s korci, portoni in jerte oziroma kamnite preklade na vratih in oknih, ki jih zapirajo polkna) niso ohranili tako izrazito kot prav na območju slovenske Istre, Krasa, Brkinov ter Goriških brd.

Kot že omenjeno, je imela slovenska Istra predvsem od druge svetovne vojne naprej pester in neenakomeren prebivalstveni razvoj. Obmorski pas je močno urbaniziran: v obalnih mestih ter njihovi neposredni okolici je prebivalstvo zaradi naglega gospodarskega razvoja in priseljevanja

Slika 6: Naselje Padna v občini Piran (v ospredju) je primer strnjenega gručastega naselja, značilnega za zaledje slovenske Istre (fotografija: Miha Koderman, 18. 2. 2011)

v zadnjih letih naraščalo, v podeželskih naseljih v bolj odmaknjenem zaledju pa je vse do nedavnega upadalo. Vse od sedemdesetih let 20. stoletja naprej lahko v bližini obalnih mest zaznamo tudi izrazit proces suburbanizacije naselij v bližnjem zaledju. Pri tem moramo izpostaviti Koper, ki se je začel hitreje razvijati in širiti v šestdesetih letih 20. stoletja, ko je zaradi izgradnje pristanišča in železniške povezave z notranjostjo Slovenije postal eno izmed najpomembnejših gospodarskih središč v državi. Nova stanovanjska naselja so gradili na bližnjem flišnem gričevju, vmesno izsušeno območje pa so namenili industriji in storitvam, vezanim predvsem na razvoj pristanišča (Senegačnik 2012).

Pomembnost Kopra med mesti v slovenski Istri se izkazuje na več ravneh. Ne gre samo za prebivalstveno najštevilčnejše naselje na tem območju, temveč tudi za mesto z najvišjo stopnjo centralnosti (Nared in Razpotnik Visković 2016), kjer je zgoščena večina področnih funkcij (šolstvo, uprava, sodstvo), le na področju zdravstva ima višjo stopnjo centralnosti Izola (zaradi Splošne bolnišnice Izola, ki se nahaja na območju občine Izola, čeprav je namenjena širši regiji). Strategija prostorskega razvoja Slovenije (Ministrstvo za okolje, prostor in energijo 2004) Koper skupaj z

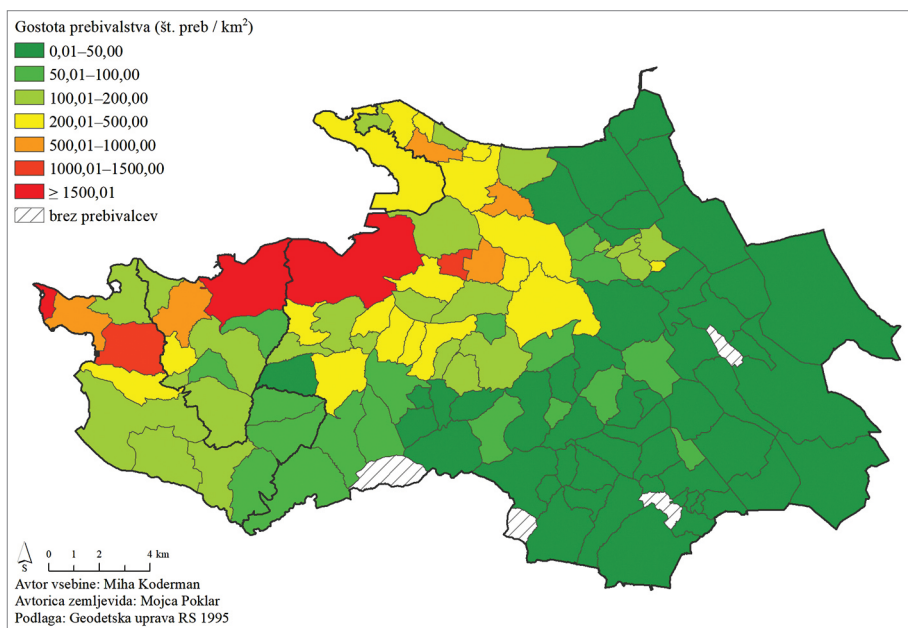
Ljubljano in Mariborom uvršča med nacionalna središča mednarodnega pomena. Skupaj z mesti Izola ter Piran in Portorož je povezan v somestje, kamor dnevno potuje na delo nad 10 % delovno aktivnega prebivalstva iz Pirana in Izole (Nared in Razpotnik Visković 2016).

Ena od posledic hitrega gospodarskega razvoja občin v slovenski Istri je visoka stopnja urbaniziranosti pokrajine, saj je leta 1991 v šestih mestih živelo 50.110 prebivalcev oziroma 66,2 % (Perko in Orožen Adamič 1999). Z intenzivnim procesom suburbanizacije se je delež prebivalstva, ki živi v omenjenih mestnih naseljih, med letoma 2010 in 2020 sicer nekoliko zmanjšal (54.321 oziroma 61 % v letu 2010 ter 55.503 oziroma 61,7 % v letu 2020, kot prikazuje preglednica 1), vendar so se v tem obdobju prebivalstveno okrepila predvsem območja v bližini obalnih mest.

Preglednica 1: Število prebivalcev v občinah slovenske Istre v letih 2010 in 2020, s posebnim poudarkom na mestnih naseljih (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.r)

Občina	Mestna naselja v občini	2010		2020	
		Število prebivalcev	Delež prebivalcev v občini/ mestnem naselju	Število prebivalcev	Delež prebivalcev v občini/ mestnem naselju
Ankaran		3.217	100,0	3.224	100,0
	Ankaran	3.217	100,0	3.224	100,0
Izola		16.000	100,0	16.486	100,0
	Izola	11.321	70,8	11.682	70,9
Koper		52.212	100,0	52.630	100,0
	Koper	24.854	47,6	25.753	48,9
		17.676	100,0	17.676	100,0
Piran	Lucija	6.062	34,3	6.062	34,3
	Piran	3.730	21,1	3.730	21,1
	Portorož	2.866	16,2	2.866	16,2
Slovenska Istra		89.105	100,0	90.016	100,0
	mestna naselja	54.321	61,0	55.503	61,7

Na drugi strani lahko opazimo nasprotni pojav, saj so nekatera naselja v zaledju urbanih središč prebivalstveno ogrožena. Sem sodijo predvsem naselja s Pregarske planote, del naselij ob slovensko-hrvaški meji

Slika 7: Gostota prebivalcev v naseljih slovenske Istre v letu 2020 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.s.)

ter naselja na stiku s Podgorskim krasom (Perko in Orožen Adamič 1999). V letu 2020 so bila štiri naselja v mestni občini Koper brez prebivalcev (Brič, Močunigi, Peraji in Zanigrad), manj kot deset prebivalcev pa je imelo še šest naselij v tej občini (Brežec pri Podgorju, Karli, Olika, Tuljaki, Sokoliči in Belvedur) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.r).

Visoka stopnja urbaniziranosti se odraža tudi v gostoti prebivalstva, ki jo prikazuje slika 7. Največ prebivalcev na km² uradno živi v Piranu (5355,2 v letu 2020), kjer pa je močno razširjen pojav počitniških oziroma sekundarnih bivališč (Koderman 2014), zato je zanesljivost teh podatkov do neke mere vprašljiva; sledita mu Koper (s 1985,8 prebivalci na km²) ter Izola (s 1565,8 prebivalci na km²). Mejo 1.000 prebivalcev na km² presegata še primestno naselje Prade (1238,5 prebivalcev na km²) ter Lucija (1370,7 prebivalcev na km²), ki tvori somestje z naseljem Portorož (965,8 prebivalcev na km²) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.s).

S slike 7 je še razvidno, da se je z vidika gostote prebivalstva ob mestu Koper izoblikoval pas primestnih naselij (Kampel, Bošamarin, Pobegi, Manžan, Sveti Anton, Elerji, Dekani, Vanganel, Škocjan, Bertoki, Šalara

in druga naselja), ki predstavljajo območje, do koder je segla prva stopnja suburbanizacije. V večini zalednih naselij je gostota prebivalstva bistveno manjša (tudi v primerjavi z državnim povprečjem).

4 Ekonomskogeografske značilnosti slovenske Istre

Geografsko lahko tradicionalni gospodarski razvoj slovenske Istre razdelimo na priobalni in zaledni pas. Za zaledni pas so, z izjemo nekaterih manjših zemljišč, značilne različne tradicionalne oblike kmetijskih dejavnosti: vinogradništvo, sadjarstvo in pridelava zgodnjih pridelkov ter oljarstvo, ki je v zadnjih desetletjih močno pridobilo na pomenu. Oljko so v slovensko Istro verjetno prinesli že okoli leta 600 pr. n. št. iz Palestine in Grčije, o pomenu te kulturne rastline pa priča tudi dejstvo, da je do 19. stoletja skoraj vsaka vas imela svojo stiskalnico oljk – torkljo. V Sloveniji oljni nasadi uspevajo v Koprskih, v manjšem obsegu pa tudi v Goriških in Vipavskih brdih ter skupaj z nasadi v severni Italiji predstavljajo najbolj severna rastišča te kulturne rastline. Ocenjuje se, da je število oljčnih dreves od druge svetovne vojne, ko naj bi jih bilo na območju Slovenije okoli 50.000 do 60.000, v nekaj desetletjih naraslo nad 350.000 (Senegačnik 2012).

V priobalnem pasu je bil skozi zgodovino pomemben gospodarski vir lokalnega prebivalstva solinarstvo. Nekdaj je bilo razširjeno na več območjih ob današnji slovenski obali: v bližini Srmina in Semeledele v Koprskem zalivu, v Izoli, Luciji, še danes pa je solinarska dejavnost prisotna v Sečovljah in Strunjanu. Pomen te gospodarske dejavnosti je povečevalo dejstvo, da so bili drugi deli Tržaškega zaliva za to dejavnost manj primerni. Na robu plitvih naplavnih ravnin je bilo možno urediti bazene za izhlapevanje morske vode, tu je bilo na razpolago tudi obilo ilovnatega blata, iz katerega so zgrajeni notranji oziroma obrobni nasipi, ki preprečujejo vdor tako sladke kot morske vode. Na območju Sečovelj je največja ravnina na obali slovenskega morja, kjer se dejavnost pridelave soli odvija že preko 700 let. Pomen solinarstva kot gospodarske dejavnosti je začel slabeti v začetku 20. stoletja, po drugi svetovni vojni pa je bila večina solin opuščenih (Perko in Orožen Adamič 1999). Sečovelske in Strunjanske soline, kjer v kristalizacijskih bazenih še pridelujejo sol, so danes del zavarovanih območij narave.

Stoletja je bila temeljna gospodarska dejavnost, vezana na morje, tudi ribištvo. Čeprav s tržnega vidika ni nikoli doseglo večjega pomena zaradi močne konkurence številnih ribiških središč v severnem Jadranu,

je bilo od nekdaj pomembno za trgovino in predvsem samooskrbo lokalnega prebivalstva s hrano (Perko in Orožen Adamič 1999). V 21. stoletju je pomen ribištva zaradi zmanjšanja ribjega staleža v Jadranskem morju precej upadel (slovensko ribiško ladjevje je leta 2017 štelo le še 171 plovil) (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l.) in se sedaj ohranja prek družinskega poslanstva v obliki butičnega ribolova, vse več ribičev pa ribištvo združuje tudi s turizmom (Steffe 2020). Nasprotno se je na določenih območjih slovenskega morja povečal pomen marikulture oziroma gojenja morskih živali.

4.1 Analiza izbranih gospodarskih kazalnikov

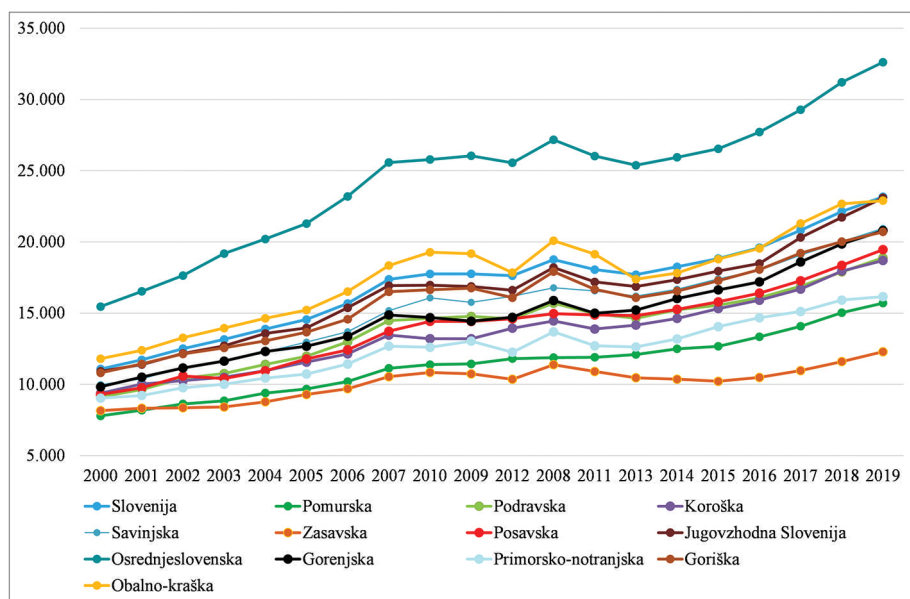

Slika 8: Razvoj pristanišča v Kopru je skozi desetletja močno zaznamoval tudi prostorski razvoj širšega območja (fotografija: Mojca Poklar, 7. 7. 2016)

V zadnjih dveh desetletjih v štirih občinah slovenske Istre več kot tri četrtine prihodka dajejo storitvene dejavnosti, predvsem turizem in gostinstvo ter logistične dejavnosti, povezane s pristaniščem v Kopru (slika 8). To je bilo v času nekdanje Jugoslavije osnovano kot nekakšno nadomestilo za nekdanj glavno jadransko pristanišče v Trstu (Senegačnik 2012). V letu 2018 je bilo v pristanišču pretovorjenih rekordnih 24 milijonov ton tovorov, med katerimi sta prevladovala pretovora zabojnikov in sipkih ter

razsutih tovorov. Pretovor se je v letu 2020 nekoliko zmanjšal, vendar je še vedno presegal 19,5 milijonov ton (Luka Koper b. l.).

Na pristaniško dejavnost so vezane tudi številne druge gospodarske dejavnosti, predvsem logistične storitve s področja različnih vrst prometa, trgovina z nafto in naftnimi derivati, v manjšem obsegu pa tudi zavarovalništvo in bančništvo. Navedene gospodarske panoge so skupaj z drugimi industrijskimi (na primer proizvodnjo avtomobilskih delov in opreme) in storitvenimi (turizem in gostinstvo) dejavnostmi ter dejavnostmi iz kvartarnega sektorja (znanost, izobraževanje, kultura) prispevale k dejstvu, da je obalno-kraška statistična regija (v kateri so poleg občin slovenske Istre še občine Hrpelje-Kozina, Divača, Sežana in Komen) ena najbolj gospodarsko razvitih v državi.

Slika 9: Vrednost bruto domačega proizvoda na prebivalca v evrih po statističnih regijah Slovenije med letoma 2000 in 2019 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.š)

Kot kaže slika 9, je bila med letoma 2000 in 2019 (podatki za leto 2020 v času raziskave še niso bili dostopni) vrednost bruto domačega proizvoda na prebivalca višja le še v osrednjeslovenski statistični regiji (32.620 evrov/prebivalca v letu 2019), kjer je bilo leta 2019 ustvarjenih preko 37 % celotnega bruto domačega proizvoda Slovenije. Obalno-kraška

statistična regija je v obravnavanem obdobju k slednjemu prispevala dobrih 5 % celotne vrednosti, bruto domači proizvod na prebivalca (v letu 2019 je znašal 22.894 evrov/prebivalca) pa se je v tem obdobju gibal večinoma v višini državnega povprečja (23.165 evrov/prebivalca v letu 2019) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.š).

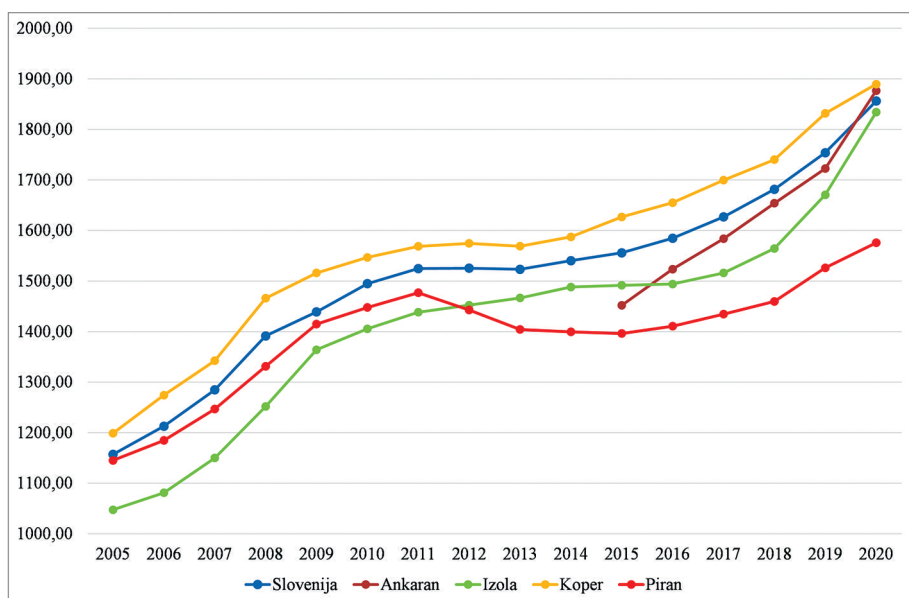
V zadnjem desetletju se je število podjetij v občinah slovenske Istre povečalo za dobrih 27 % (z 9.162 v letu 2010 na 11.658 v letu 2019), kot je prikazano tudi v preglednici 2. Število zaposlenih v teh podjetjih se povečalo zgolj za 10,4 % (s 34.560 v letu 2010 na 38.152 v letu 2019). V enakem obdobju je bilo na državni ravni registrirano 23,9 % več podjetij, število zaposlenih oseb pa se je povečalo za 11,7 %. V letu 2015 je v vseh štirih obravnavanih občinah število podjetij nekoliko upadlo, pri čemer je v mestni občini Koper razlog za upad možno povezati z odcepitvijo občine Ankaran (Statistični urad Republike Slovenije b. l.t).

Preglednica 2: Število podjetij in oseb, ki delajo, v občinah slovenske Istre in Sloveniji med letoma 2010 in 2019 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.t)

Občina	2010		2015		2019	
	Število podjetij	Število oseb, ki delajo	Število podjetij	Število oseb, ki delajo	Število podjetij	Število oseb, ki delajo
Ankaran	-	-	302	856	326	1.047
Izola	1.777	5.517	1.986	5.148	2.203	5.996
Koper	5.318	22.610	6.161	21.955	6.586	24.465
Piran	2.067	6.433	2.421	6.216	2.543	6.644
Slovenija	165.595	842.159	191.863	837.454	205.139	940.948

* Podatki za mestno občino Koper v letu 2010 vsebujejo tudi podatke za naselje Ankaran, ki je z začetkom leta 2015 uradno zaživel kot samostojna občina.

Gospodarska razvitost območja slovenske Istre je razvidna tudi s slike 10, ki prikazuje vrednost povprečne bruto plače v vseh štirih občinah in njeno primerjavo z državnim povprečjem v obdobju med letoma 2005 in 2020. Povprečna bruto plača v mestni občini Koper (v letu 2020 je znašala 1.889,52 evra) izkazuje višje vrednosti od državnega povprečja (1.856,20 evra v letu 2020) skozi celotno obravnavano obdobje, v letu 2020 pa je vrednost slednjega presegla tudi povprečna bruto plača

Slika 10: Povprečna bruto plača v evrih v občinah slovenske Istre in Sloveniji med letoma 2005 in 2020 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.u).

v občini Ankaran (1.876,64 evra). Med vzroki za odstopanje višine bruto povprečne plače v mestni občini Koper lahko izpostavimo dejstvo, da je Koper danes sedež pomembnih slovenskih podjetij, leta 2003 je bila v njem ustanovljena tudi Univerza na Primorskem, tretja javna univerza v Sloveniji, ki je povezala že obstoječe visokošolske in raziskovalne ustanove na območju slovenske Istre (Senegačnik 2012). Zaposleni v občinah Izola in Piran prejemaajo nižjo povprečno bruto plačo od državnega povprečja skozi celotno obdobje 2005–2020, pri čemer so se do leta 2020 prejemki zaposlenih v občini Izola že močno približali državnemu povprečju (v tem letu so znašali 1.834,04 evra), zaposleni v občini Piran pa v so v povprečju zaslužili najmanj; v zadnjih treh obravnavanih letih je bila njihova povprečna bruto plača vsaj 200,00 evra nižja od državnega povprečja (Statistični urad Republike Slovenije b. l.u).

4.2 Turizem

Turizem je v obravnavani regiji zagotovo ena izmed pomembnejših gospodarskih panog, ki ima tudi dolgo tradicijo. Med začetki (predmodernega) zdraviliškega turizma velja izpostaviti patre benediktince, ki naj bi

na območju griča Sveti Lovrenc v Portorožu še pred začetkom 14. stoletja s slanico in solinskim blatom zdravili revmatične bolezni (Jurinčič 2009). Čeprav je turizem pomembnejšo vlogo pridobil že v 19. stoletju, ko je bilo območje del Avstrijskega primorja (nemško: Österreichisches Küstenland; italijansko: Litorale Austriaco), kronske dežele znotraj Avstrijskega cesarstva (Kavrečič 2017), se je intenzivni turistični razvoj pričel šele po letu 1954. Takrat so v starih predvojnih turističnih objektih in vilah na podlagi državnih stimulativnih ukrepov ponovno usposobili hotele, počitniške domove in zasebne turistične sobe. Na podlagi turistično usmerjene strategije Jugoslavije so predvsem v Portorožu v sedemdesetih letih 20. stoletja nastali novi hotelski objekti, ki so število sodobnih hotelskih ležišč povečali na 11.500. Obalna ravnica v osredjem delu Portoroža je bila dodatno razširjena in podaljšana proti morju. V osemdesetih letih 20. stoletja je bila na območju nekdanjih solin Fazan v Luciji zgrajena marina, v Sečovljah pa letališče (Jurinčič 2009). Po razpadu Jugoslavije se je število turističnih ležišč nekoliko zmanjšalo na račun prilagoditve sodobnejšim kategorizacijam hotelskih zmogljivosti, na turistični sektor pa sta pomembno vplivala tudi vojno stanje v nekdanjih jugoslovanskih republikah ter privatizacija nekdanj skupne družbene lastnine.

V začetku 20. stoletja so se turistična podjetja v slovenski Istri uspešno prilagodila mednarodnim turističnim trendom na področju turistične ponudbe. Obmorski poletni turizem, ki je desetletja temeljil na načelu morje, sonce, pesek, so deloma nadomestili in dopolnili s segmenti navičnega, igralniškega in poslovnega oziroma kongresnega turizma (Nared idr. 2020), ki so še posebej izraziti v občini Piran (slika 11).

V obdobju med letoma 2009 in 2019 se je na območju občin Piran in Izola pomembno povečalo število stalnih turističnih ležišč: v občini Piran za 14,7, v občini Izola pa za 23,5 %, medtem ko je na državni ravni rast stalnih turističnih ležišč znašala kar 62,8 %. Še intenzivneje se je povečalo število registriranih prihodov turistov: to se je v obdobju 2009–2019 na državni ravni več kot podvojilo ter doseglo rekordne vrednosti (z 2.984.828 v letu 2009 je naraslo na 6.229.573 v letu 2019, kot kaže tudi slika 12). V obravnavanih občinah je izkazani trend rasti med letoma 2009 in 2019 nekoliko nižji, kar glede na to, da gre za že uveljavljeni turistični območji, ni presenetljivo – v občini Piran je število prihodov turistov naraslo za 53 %, v občini Izola pa za 55 %, medtem ko mestna občina Koper in občina Ankaran izkazujeta manjše stopnje rasti (Koper 4 %, Ankaran 24 %) predvsem zaradi administrativne razdelitve, kar je razvidno tudi iz preglednice 3.

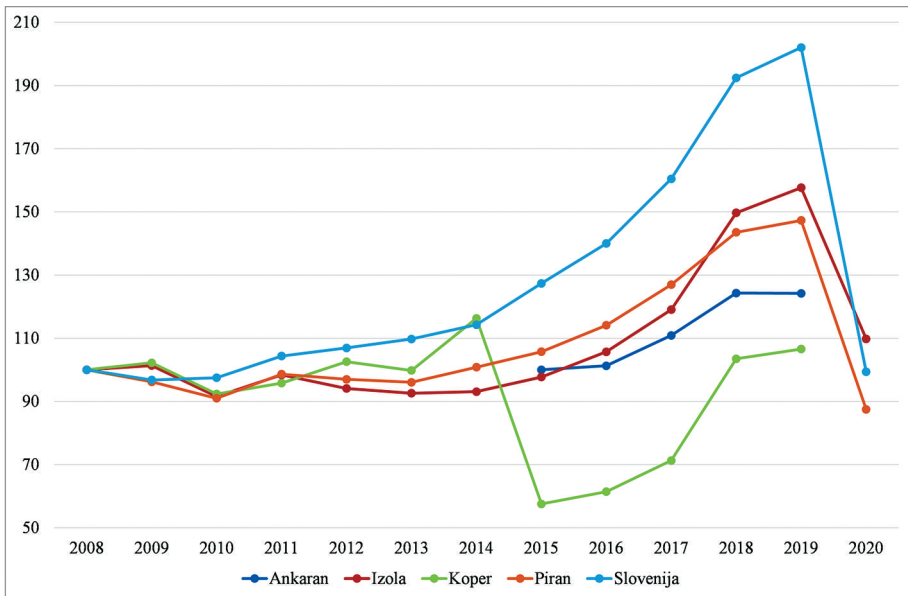

Slika 11: Občina Piran je z vidika prihodov in nočitev turistov ena izmed najbolj priljubljenih turističnih območij v Sloveniji (fotografija: Mojca Poklar, 7. 7. 2016)

Preglednica 3: Izbrani turistični kazalci za občine slovenske Istre in Slovenije med letoma 2009 in 2019 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.v; b. l.z; b. l.ž; b. l.x)

		Ankaran	Izola	Koper	Piran	Slovenija
2009	Prihodi turistov	-	95.255	99.550	405.217	2.984.828
	Stalna ležišča	-	4.563	4.491	14.318	103.255
	Povprečna doba bivanja	-	4,07	3,67	3,46	3,02
2015	Prihodi turistov	67.096	91.862	56.056	445.392	3.927.530
	Stalna ležišča	3.638	4.008	1.628	13.253	116.453
	Povprečna doba bivanja	3,95	3,79	2,52	3,16	2,63
2019	Prihodi turistov	83.335	148.173	103.786	620.495	6.229.573
	Stalna ležišča	3.442	5.635	4.359	16.423	168.138
	Povprečna doba bivanja	3,83	3,57	2,83	3,02	2,53

* Podatki za mestno občino Koper v letu 2009 vsebujejo tudi podatke za naselje Ankaran, ki je z začetkom leta 2015 uradno zaživel kot samostojna občina.

Slika 12: Indeks gibanja prihodov turistov v občinah slovenske Istre in Sloveniji med letoma 2008 in 2020 (vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije b. l.v; b. l.z).

Iz preglednice 3 je razvidna tudi povprečna doba bivanja, ki je bila leta 2019 v vseh obravnavanih občinah višja od državnega povprečja. Ugotovitev je posledica dejstva, da je glavna oblika turističnih dejavnosti v slovenski Istri še vedno v veliki meri vezana na obmorski poletni turizem, ki privablja nekoliko stacionarnejši tip turistov v primerjavi z obiskovalci gorskih, podeželskih in mestnih območij. Med letoma 2009 in 2019 se je tako na državni ravni kot tudi v obravnavanih občinah zmanjšala za polovico dneva (s 3,02 na 2,53 dneva), z izjemo mestne občine Koper, kjer je bilo zmanjšanje zaradi odcepitve občine Ankaran, kjer je večina namestitvenih zmogljivosti, ki so prav tako vezana na pretežno stacionarni obmorski turizem, še nekoliko večje (0,84 dneva) (Statistični urad Republike Slovenije b. l.v; b. l.z).

Leto 2020 je bilo v svetovnem merilu zaznamovano z epidemijo covid-19 in ukrepi, sprejeti za njeno zaježitev, so v veliki meri prizadeli zlasti turistični sektor. S slike 12 je razviden izrazit upad prihodov turistov v Slovenijo in v občine Izola in Piran. Na območju občin Koper in Ankaran se je število prihodov turistov zmanjšalo do te mere, da je Statistični urad

Republike Slovenije podatke označil kot zaupne. Na državni ravni se je število turistov prepolovilo in postalo primerljivo s tistim iz leta 2008, nekoliko manjši padec pa je bil zabeležen v občinah Piran in Izola, ki izkazuje približno 50-odstotni upad. Grafični prikaz na sliki 12 sicer prikazuje tudi znaten upad prihodov turistov v mestni občini Koper med letoma 2014 in 2015, ki pa ga lahko pojasnimo z ustanovitvijo občine Ankaran (Statistični urad Republike Slovenije b. l.v; b. l.z).

5 Sklep

Kompleksna prepletenost različnih zgodovinskih, družbenih in geografskih dejavnikov je botrovala spremembam, ki so tekom desetletij zaznavale celostni razvoj obravnavanega območja in ga posledično izoblikovale v to, kar pod pojmom slovenska Istra poznamo in razumemo danes.

Skozi predstavljene prebivalstvene, poselitvene in ekonomske kazalce smo skušali predstaviti poglobitve družbenogeografske značilnosti slovenske Istre, ki jo zaznamujeta izrazita pokrajinska in prebivalstvena pestrost. Glede na analizirana izhodišča se lahko vprašamo, kakšne so njene perspektive in kako bo izgledal njen razvoj v prihodnosti. Bodo odgovorni znali prepoznati izpostavljena dejstva, ki so sicer širše prepoznana in delno umeščena tudi v temeljne razvojne dokumente na regionalni in državni ravni? Kako odgovoriti na naraščajoč delež starejšega prebivalstva, privabiti mlade v izpraznjena podeželska območja in spodbuditi njihov potencial, ki se ob dolgotrajnem iskanju zaposlitve prerad izgubi, ter ukrotiti zanimanje investorjev in drugih lastnikov kapitala, ki želijo zavoljo svojih dobičkonosnih ambicij pogosto prikrojiti sprejete prostorske načrte ali okoljevarstvene oziroma ali kulturno-varstvene smernice?

Našteti razvojni izzivi slovenske Istre so vsekakor skupni izzivom, s katerimi se sooča Slovenija in še marsikatera druga evropska država. Četudi se zdi nemogoče podati celovite odgovore na ta večplastna vprašanja, lahko spričo razsežnosti navedenih problematik zaključimo, da bi bilo treba nadaljnji razvoj slovenske Istre na vseh področjih razvijati skladno z načeli družbenega soglasja in trajnostnega razvoja, saj lahko sicer nepremišljeni in neusklajeni posegi v prostor povzročijo trajne in nepopravljive posledice v naravnem, kulturnem in socialnem okolju tega edinstvenega prostora.

Viri in literatura

- Geodetska uprava Republike Slovenije. B. l. »Register prostorskih enot.« <https://www.e-prostor.gov.si/zbirke-prostorskih-podatkov/nepremicnine/register-prostorskih-enot/>.
- Horvat, Uroš. 2017. »Staranje prebivalstva v mestu Maribor.« *Revija za geografijo* 12 (2): 85–108.
- Hrobat Virloget, Katja. 2019. »The ‚Istrian Exodus‘ and the Istrian Society that Followed It.« *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 49: 163–180.
- Jakoš, Aleksander. 1990. »Prebivalstvena problematika Koprškega Primorja.« V *Primorje: zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov*, ur. Milan Orožen Adamič, 73–78. Portorož: Zveza geografskih društev Slovenije.
- Jurinčič, Igor. 2009. *Nosilna zmogljivost Slovenske Istre za turizem*. Portorož: Fakulteta za turistične študije – Turistica; Ljubljana: Javna agencija za knjigo RS.
- Kalc, Aleksej. 2019. »The Other Side of the ‚Istrian exodus‘: Immigration and Social Restoration in Slovenian Coastal Towns in the 1950s.« *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 49: 145–162.
- Kavrečič, Petra. 2017. *Turizem v Avstrijskem Primorju: zdravilišča, kopališča in kraške jame (1819–1914)*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Klemenčič, Vladimir. 1990. »Koprsko kot obmejno, narodnostno mešano in terciarizirano območje.« V *Primorje: zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov*, ur. Milan Orožen Adamič, 99–105. Portorož: Zveza geografskih društev Slovenije.
- Koderman, Miha. 2014. »Spatial Analysis of Second Homes in the Municipality of Piran.« *Academica Turistica: Tourism & Innovation Journal* 7 (2): 179–191.
- Luka Koper. B. l. »Statistika pretovora.« <https://www.luka-kp.si/slo/statistika-pretovora>.
- Malačič, Janez. 2006. *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. B. l. »Morski ribolov.« <https://www.gov.si teme/morski-ribolov/>.

- Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. 2004. *Strategija prostorskega razvoja Slovenije: SPRS*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Direktorat za prostor, Urad za prostorski razvoj.
- Nared, Janez, in Nika Razpotnik Visković. 2016. »Somestja v Sloveniji.« *Geografski vestnik* 88 (2): 51–68.
- Nared, Janez, David Bole, Nika Razpotnik Visković in Jernej Tiran. 2020. »Slovenian Economy.« V *The Geography of Slovenia: Small but Diverse*, ur. Drago Perko, Rok Ciglič in Matija Zorn, 181–192. Cham: Springer Nature.
- Orožen Adamič, Milan, Drago Perko in Drago Kladnik, ur. 1995. *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: DZS.
- Pelc, Stanko. 2015. *Mestno prebivalstvo Slovenije*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Perko, Drago, in Milan Orožen Adamič, ur. 1999. *Slovenija, pokrajine in ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Požeš, Mirjam. 1991. *Razvoj podeželskih naselij v občini Koper*. Geographica Slovenica 22/1. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze.
- Razpotnik, Barica. 2021a. »Metodološko pojasnilo: selitve.« Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/9518/05-3020-MP.pdf>.
- Razpotnik, Barica. 2021b. »Metodološko pojasnilo: prebivalstvo.« Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/7808/05-007-MP.pdf>.
- Regionalni razvojni center Koper. B. l. »Občina Ankaran.« <https://www.rrc-kp.si/sl/obcina-ankaran.html>.
- Repolusk, Peter. 1990. »Spreminjanje narodnostne strukture prebivalstva kot element demografskega razvoja v Koprskem Primorju.« V *Primorje: zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov*, ur. Milan Orožen Adamič, 107–112. Portorož: Zveza geografskih društev Slovenije.
- Senegačnik, Jurij. 2012. *Slovenija in njene pokrajine*. Ljubljana: Modrijan.
- Steffe, Artur. 2020. »Dediščina ribištva v luči demografskih sprememb na območju Kopra: tematska pot nekdanjih ribiških pristanišč.« Zaključno seminarsko delo, Univerza na Primorskem.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.a. »Popis prebivalstva 1948.« https://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1948.asp.

- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.b. »Popis prebivalstva 1953.«
https://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1953.asp.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.c. »Popis prebivalstva 1953: osnovni podatki o prebivalstvu – upravna razdelitev 30. 6. 1958.«
https://www.stat.si/publikacije/popisi/1953/1953_4_o3.pdf.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.č. »Popis prebivalstva 1961: prebivalstvo po starosti in spolu.« https://www.stat.si/publikacije/popisi/1961/1961_4_o2.pdf.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.d. »Popis prebivalstva 1971: naselja – prebivalstvo po spolu in starosti.« https://www.stat.si/publikacije/popisi/1971/1971_3_o2.pdf.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.e. »Popis prebivalstva 1971: Slovenija – Prebivalstvo po spolu in starosti.« https://www.stat.si/publikacije/popisi/1971/1971_1_o2.pdf.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.f. »Popis prebivalstva 1981: naselja – prebivalstvo po starosti in spolu.« https://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1981_Naselja_prebivalstvo.asp.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.g. »Popis prebivalstva 1991: naselja – prebivalstvo po starosti in spolu.« https://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1991_Naselja_prebivalstvo.asp.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.h. »Prebivalstvo po starostnih skupinah in spolu, naselja, Slovenija, popis 2002.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/o5Wo4o1S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.i. »Prebivalstvo po velikih in petletnih starostnih skupinah in spolu, občine, Slovenija, polletno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/o5C4oo4S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.j. »Prebivalstvo – izbrani kazalniki, naselja, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/o5C5oo4S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.k. »Skupni prirast prebivalstva, občine, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/o5I3oo2S.px/>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.l. »Naravno gibanje prebivalstva, naselja, Slovenija, 1979–2013.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/o5I1o95S.px/>.

- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.m. »Naravno gibanje prebivalstva, naselja, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/05I1088S.px/>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.n. »Selitveno gibanje prebivalstva, naselja, Slovenija, 1995–2011.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05I2095S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.o. »Selitveno gibanje prebivalstva, naselja, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05I2088S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.p. »Prebivalstvo po velikih in petletnih starostnih skupinah in spolu, naselja, Slovenija, 2008H1–2014H2.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C5092S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.r. »Prebivalstvo po velikih in petletnih starostnih skupinah in spolu, naselja, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C5002S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.s. »Gostota naseljenosti in indeks feminitete, naselja, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/05C5006S.px/>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.š. »Bruto domači proizvod, statistične regije, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/0309250S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.t. »Podjetja po občinah, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/1418807S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.u. »Povprečne mesečne plače po občinah, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/0772615S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.v. »Prihodi in prenočitve turistov po skupinah nastanitvenih objektov in po državah, občine, Slovenija, 2008–2017.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2164507S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.z. »Prihodi in prenočitve domačih in tujih turistov, občine, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2164525S.px>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B. l.ž. »Prenočitvene zmogljivosti po skupinah nastanitvenih objektov, občine, Slovenija, 2008–2017.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2164504S.px>.

Statistični urad Republike Slovenije. B. l.x. »Prenočitvene zmogljivosti po občinah, Slovenija, letno.« <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2164527S.px>.

Družbenogeografski oris slovenske Istre

V prispevku so predstavljene temeljne družbenogeografske značilnosti slovenske Istre. Uvodni del obravnava prebivalstveni razvoj območja od druge polovice 19. stoletja naprej, s posebnim poudarkom na analizi osnovnih značilnosti prebivalstva v zadnjem desetletju. Sledi sklop, ki obravnava naselja in poselitev v slovenski Istri, prispevek pa se zaključuje z ekonomskogeografskim orisom slednje, pri čemer je poseben poudarek namenjen turističnim dejavnostim. Avtorji so pri vsakem sklopu analizirali izbrane statistične kazalnike, ki s pomočjo preglednic, kartografskih ter grafičnih prikazov in primerjav z državnim povprečjem prinašajo podrobnejši vpogled v obravnavane tematike.

Ključne besede: slovenska Istra, geografija prebivalstva, geografija naselij, ekonomska geografija, geografija turizma, družbena geografija

Socio-Geographical Outline of Slovene Istria

The chapter presents the basic socio-geographical characteristics of Slovene Istria. The introductory part deals with the population development of the debated area from the second half of the 19th century onwards, and analyses the main demographical features in the last decade. The following section focuses on settlement structure and patterns in Slovene Istria, while the last part presents its economic-geographical outline, with a special emphasis on tourist sector. In each section, the authors analysed selected statistical indicators, which, with the help of tables, cartographic and graphic representations and comparisons with the national average, provide a detailed insight into the discussed topics.

Key words: Slovene Istria, demogeography, geography of settlements, economic geography, geography of tourism, social geography